

MINISTERUL EDUCAȚIEI
Universitatea Națională de Știință și
Tehnologie
POLITEHNICA București
Blvd. Splaiul Independenței, nr. 313,
sector 6, București

CENTRUL UNIVERSITAR PITEȘTI
FACULTATEA DE TEOLOGIE, LITERE, ISTORIE ȘI ARTE
ȘCOALA DOCTORALĂ FILOLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. habil. MINA-MARIA RUSU

Student-doctorand:

SILVIA-OFELIA BARBU (CHELARIU)

PITEȘTI
2024

MINISTERUL EDUCAȚIEI
Universitatea Națională de Știință și
Tehnologie
POLITEHNICA București
Blvd. Splaiul Independenței, nr. 313,
sector 6, București

CENTRUL UNIVERSITAR PITEȘTI
FACULTATEA DE TEOLOGIE, LITERE, ISTORIE ȘI ARTE
ȘCOALA DOCTORALĂ FILOLOGIE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT
PSIHOCROMATICĂ EMINESCIANĂ.
EXPRESIA VIZUALULUI
ȘI METAMORFOZELE DESCRIERII
CA RELAȚIE DE FIINȚARE

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. habil. MINA-MARIA RUSU

Student-doctorand:

SILVIA-OFELIA BARBU (CHELARIU)

PITEȘTI
2024

CUPRINS

CUPRINS	p. 1
INTRODUCERE	p. 3
CAPITOLUL I: PROLEGOMENE SAU MORFOLOGIA UNEI IDEI	p. 14
1.1. Avataruri ale relației dintre verbal și vizual	p. 17
1.2. Întâlniri paradigmatică sau despre o poietică a Ființei	p. 27
1.3. Unitatea deschisă a lumii și nivelurile ei de realitate	p. 40
1.4. <i>Ekphrasis</i> – echivalența integralității	p. 47
1.4.1. <i>Ekphrasis</i> – etimon, forme și sensuri	p. 49
1.4.2. <i>Ekphrasis</i> – definiție, utilizări istorice și evoluție	p. 51
1.4.3. <i>Ekphrasis</i> -ul romantic	p. 60
1.5. Expresia vizualului eminescian din perspectiva conceptului <i>ekphrasis</i>	p. 63
1.6. Concluzii	p. 66
CAPITOLUL AL II-LEA: M. EMINESCU – PEREGRIN ÎN LUMEA ARTELOR	p. 68
2.1. Reverberații culturale	p. 69
2.2. "Biografia artistică"	p. 74
2.2.1. Muzeul Brukenthal din Sibiu	p. 79
2.2.2. Pinacoteca de la Iași și de la București	p. 80
2.2.3. Viena – "frumoasa și vesela capitală a Austriei"	p. 81
2.2.4. Berlin – "orașul furnicar"	p. 84
2.3. <i>Ekphrasis</i> – o tipologie a reprezentării în creația eminesciană	p. 86
2.3.1. Ekphraza cu referent pictural	p. 91
a. Tabloul	p. 94
b. Fresca	p. 97
c. Icoana	p. 97
2.3.2. Ekphraza cu referent muzical	p. 98
2.3.3. Ekphraza cu referent multiplu	p. 102
2.4. Concluzii	p. 105
CAPITOLUL AL III-LEA: DIMENSIUNI INTERDISCURSIVE ȘI RELAȚII CROMATICE ÎN CREAȚIA EMINESCIANĂ	p. 107
3. 1. Parataxe ale luminii	p. 111
3.1.1. Lumina selenară	p. 117

3.1.2. Lumina solară	p. 123
3.1.3. Lumina siderală	p. 129
3.1.4. Raza de lumină	p. 132
3.1.5. Lumina focului	p. 134
3.1.6. Lumina fulgerului	p. 136
3.1.7. Lumina interiorului	p. 138
3.2. Cromatismul eminescian	p. 140
3.2.1. Alb	p. 147
3.2.2. Gri	p. 149
3.3.3. Albastru	p. 150
3.3.4. Verde	p. 152
3.3.5. Roșu	p. 153
3.3.6. Galben	p. 154
3.3.7. Violet	p. 156
3.3.8. Maro	p. 156
3.3.9. Negru	p. 157
3.4. Concluzii	p. 159
CAPITOLUL AL IV-LEA: RE-LECTURI EMINESCIENE DIN PERSPECTIVA EKPHRISIS-ULUI ȘI A SIMBOLISMULUI CROMATIC ...	p. 161
4.1. Receptarea critică a creației lui Eminescu din perspectiva valențelor picturale	p. 163
4.2. Experiența senzorială: dirijarea receptării imaginii	p. 166
4.3. Principiul ekphrastic eminescian	p. 169
4.3.1. <i>Ekphrasis</i> -ul denotativ ca transfer de semnificație	p. 170
4.3.2. <i>Ekphrasis</i> -ul figurativ sau consubstanțialitatea imaginii	p. 172
4.3.3. <i>Ekphrasis</i> -ul transfigurativ ca stare de ființare	p. 177
4.4. Concluzii	p. 187
CAPITOLUL AL V-LEA: O DIACRONIE A VIZUALULUI EMINESCIAN ...	p. 188
Concluzii	p. 193
CONCLUZII GENERALE	p. 194
BIBLIOGRAFIE	p. 203
ANEXE	p. 216

REZUMAT

Concepte-cheie: *ekphrasis, principiu ekphrastic, verbal, vizual, limbaj, artă, mimesis, lumină, culoare, cromatism, știință, cunoaștere, filosofie, psihologie, empatie, ființă, principiu holografic, viziune holografică, terț inclus, nivel de realitate, interdiscursiv, transdisciplinar*

În raport cu opera eminesciană, posteritatea se poziționează într-o zonă de explorare din varii perspective, fără a se întrevădea sentimentul atingerii limanului. Cititorul și exegetul au deopotrivă revelații multiple născute în momentul unei noi incursiuni în opera Lui, viziunile noi asupra lumii fiind într-un proces perpetuu de germinație, stimulat de evoluția cunoașterii.

În mileniul III, acest proces profund se definește prin formula complexității, iar transdisciplinaritatea oferă matricea unei abordări pe care cultura umanității o experimentează acum, conciliind perspectivele disciplinare fetișizate în epocile culturale anterioare. Dialogul artelor are o miză care vizează cunoașterea și înțelegerea universului mundan pus sub lupa cuvântului, sunetului, culorii, mijloace de transfigurare a lumii pentru a o poziționa într-un univers simbolic. Științele și artele se contopesc într-un melanj cultural care stimulează viziuni noi asupra creației.

Nefiind înrobite de geniul eminescian, dar profund fascinată de adâncimea ideilor sale îmbrăcate simbolic, am continuat mai vechile mele preocupări în domeniul criticii literare, alegând o temă de cercetare despre care, până în acest moment, nu s-au scris studii substanțiale care să impună o direcție critică nouă. Încercarea mea de a păstra echidistanța în relația dintre cuvântul poetic și adevărul științific a produs obiectivitatea judecăților de valoare, înclinând spre stilul științific argumentativ, departe de extazul subiectiv al omului de litere în fața operei eminesciene.

Reperul științific în cercetarea pe care am întreprins-o este principiul holografic teoretizat de Solomon Marcus și judecățile de valoare emise de celebrul matematician despre viziunea holografică eminesciană. Complementar acestei idei, biografia lui Eminescu îl dezvăluie nu doar ca pe un genial artizan al cuvântului poetic, ci și ca pe un intelectual preocupat profund de științe. Ceea ce fascinează la Eminescu este, în opinia mea, viziunea lui transdisciplinară asupra lumii, în complexitatea ei, o perspectivă al cărei produs literar este cuvântul poetic de o factură unică, deopotrivă sondând abisurile și scrutând zărilor. Opera eminesciană, în unitatea ei monolitică, este produsul unei gândiri anticipative colosale, structurată pe rădăcinile comune ale științelor și artelor, care își au statornic sălaș în modelul ontologic al omenirii. Viziunea holografică asupra lumii, care transpare din scrisul eminescian,

presupune o perspectivă adecvată asupra universului compozit al creației eminesciene, ale cărei niveluri de sens ”se măsoară după măsura universalității în care ea se mișcă”.¹ Din punctul nostru de vedere, sensul măsurii este dat de principiul holografic marcusian, care face posibilă ”măsurarea ideală și generală”² a creației eminesciene. Desigur, această perspectivă presupune o diferență de grad pentru concluziile cercetării noastre.

Stimulată de ideile marcusiene și fascinată de poetica eminesciană, am construit un demers argumentativ a cărui miză este de a demonstra că exegeza asupra operei sale nu poate omite profunda lui preocupare pentru științe. Un detaliu care poate fi unul dintre argumentele inițiale este coincidența faptului că, în anul 1874, Spiru Haret era primul român care susținea la Sorbona un doctorat cu tema *Asupra invariabilității axelor mari ale orbitelor planetare*, iar Eminescu scria tot pe atunci, marile sale poeme cosmogonice. În manuscrisele poetului, care datează din aceeași perioadă, el își punea întrebări despre izvorul eternității, despre natura luminii soarelui al căror răspuns se năștea din știință și pe care îl găsim re-formulat în cuvântul poetic din creația sa, convertită într-o cosmogonie. Aceste relații dintre arta cuvântului, argumentul științific și imaginea complexă a lumii în viziunea lui Eminescu, pe care eu le văd ca fiind foarte clare, mi-au susținut cercetarea de față și proiectele de viitor, prin care intenționez să deschid o perspectivă nouă de abordare a universului poetic eminescian.

*

*   *

Structura tezei de doctorat cuprinde părțile logice ale unui demers argumentativ. În cele cinci capitole, am construit argumentarea ideii care a făcut obiectul prezentei teze de doctorat, pornind logic de la prolegomene, tratate în primul capitol, în care prezint succint problematica temei de cercetare, anticipând încă din titlu că aceste abordări teoretice au contribuit esențial la morfologia ideii prezentei cercetări. Avatarurile relației dintre *verbal* și *vizual* sunt completate de *paradigma Ființei* și împreună construiesc *nivelurile de realitate*, concept transdisciplinar, la care se va raporta întregul studiu, enunțând noutatea cercetării și valorificând conceptul de *ekphrasis*. În acest prim capitol, am creat jaloanele aplicațiilor pentru a pregăti concluziile studiului, de fapt pentru a construi matricea unei noi abordări a operei lui Eminescu – *expresia vizualului eminescian din perspectiva conceptului ekphrasis*.

---

¹ Mihai Eminescu, *Opere*, vol. XIV, studiu introductiv de Al. Oprea, București, Editura Academiei R.S.R., 1983, p. 913

² *ibidem*

Cel de-al doilea capitol urmează o direcție monografică, punând omul, opera și vocația sa culturală într-o ecuație a creației. Am demonstrat astfel că aplecarea lui Eminescu spre artele plastice nu este doar o pornire estetică izvorâtă din adâncul ființei sale, ci fundamentează tipologia *ekphrasis*-ului, reperabilă în actul artistic al reprezentării în cuvântul poetic. Ekphraza cu referent pictural se reflectă în *tablou, frescă, icoană*, la care se adaugă și dezvoltarea tipologiei, cu *referent muzical* sau chiar cu *referent multiplu*.

Cel de-al treilea capitol tratează dimensiunile interdiscursive și relațiile cromatice, sondând critic parataxele luminii (*selenară, solară, siderală, raza de lumină, lumina focului, a fulgerului, a interiorului*), cu aplicații pe cromatismul eminescian, de la *alb* la *negru*, cu *griurile* neutre, dar și cu expresiile culorilor *albastru, verde, roșu, galben, violet*, până la ternul *maro*.

În capitolul al IV-lea, teza propune *re-lecturi eminesciene* și perspectiva *ekphrasis*-ului și a *simbolisticii cromatice*, prezentate anterior, cu aplicații atât pe poezie, cât și pe proză.

Ultimul capitol abordează o *diacronie a principiului ekphrastic eminescian*, construind o matrice a conceptului din perspectiva operei poetului. Concluziile studiului evidențiază existența unui interval situat între *metaforă* și *imagine picturală*, între limitele căruia se construiește *vizualul eminescian*.

*

*   *

Singularitatea creației eminesciene derivă din ambiguitatea cadrelor referențiale și complexitatea verticală a ideilor, care transpare ca infinitate potențială a textului.³ În conturarea axei ascensionale a spațiului afectiv ființează semnele unui adevăr transcategorial a cărui existență este doar prezumată și, prin aceasta, incită la sondarea și contemplarea adâncimilor lumii create prin ”rostire”, în care eul poetic se dizolvă. Apropierea asimptotică de Sens reverberează în simbol, veritate subiacentă ce leagă realitatea metafizică de universul transsubiectiv. ”Practicile” poeticului eminescian își găsesc în adâncuri lumea ființării sub chipul simbolului cromatic, care-și augmentează sensurile în orizontul descriptivului și al artelor vizuale.

---

³ Solomon Marcus, *Paradigme universale*, București: Editura Paralela 45, 2011, p. 269

Există, la Eminescu, un anume tip de hibridizare a textului, care, prin procese de inferență și intertextualitate, depășește uneori limitele influențelor literare ori filosofice și se așază în zona confluențelor dintre artă și știință – dimensiuni complementare ale cunoașterii. Această direcție a fost intuită de majoritatea exegeților eminescieni, care au văzut în polifonia textului o deschidere spre inovație la nivelul structurii de idei sau al registrului poetic și stilistic al operei. Textul eminescian are capacitatea de a încorpora o întreagă problematică ideatică, un lexic îmbogățit semantic, dar se evidențiază și printr-un tip aparte de sincretism, o relație originală text-imagie, rezultat al capacității poeziei de a deține în germene orice artă plastică.⁴ Această capacitate a imaginii de a irumpe în text – evanescent sau stabil – conduce spre o re-lectură a creației eminesciene din perspectiva *ekphrasis*-ului, teorie modernă care oferă, în ultimii treizeci de ani, o taxonomie extinsă, cu o metodologie care încă se construiește.

Pornind de la premisa potrivit căreia analiza acestor aspecte din perspectiva teoriilor moderne referitoare la relația dintre verbal și vizual poate aduce contribuții noi în descrierea liniilor directe ale creației eminesciene, studiul *Psihocromatică eminesciană. Expresia vizualului și metamorfozele descrierii ca relație de ființare* propune o cercetare care valorifică teoria *ekphrasis*-ului, aplicând principiul holografic promovat de Solomon Marcus în investigarea operei poetului, urmărind valențele expresive ale simbolului cromatic nu doar pentru a aduce într-un nou orizont estetic limbajul poetic, ci cu scopul de a revela modul în care i-au amprentat scrierile. Cuvântul eminescian se încarcă de sensuri adânci și urmează o dublă traiectorie: caută să răscolească sentimente într-o armonie interioară proprie și degajă energii creatoare, iar această dublă acțiune dă starea de Ființă. Explorând aceste dimensiuni – nu atât ale contradicțiilor, cât ale tensiunilor creatoare – care trădează o sensibilitate transgresivă, orientată către cuprinderea ternară a totului, creația lui Eminescu ni se propune prin deschiderile ei transdisciplinare.

În acest sens, obiectivele propuse în perioada de cercetare au vizat, pe de o parte, abordarea teoretică a relației dintre literatură și artele vizuale și crearea premiselor pentru o abordare transdisciplinară, identificând și stabilind particularitățile principiului ekphrastic eminescian, fundamentat pe valorile cromatismului și, pe de altă parte, interpretarea unui corpus de texte adecvat temei, din perspectiva unei taxonomii integrative, propusă ca rezultat al valorificării informațiilor istorice, opiniilor critice și analizei hermeneutice a relațiilor dintre verbal și vizual.

---

⁴ Henri Delacroix, *Psihologia artei*, traducere de Victor Ivanovici și Virgil Mazilescu, București: Editura Meridiane, 1983, p. 368

În acest context, elementul de noutate a studiului nostru se construiește pe recunoașterea practicii *ekphrasis*-ului în creația lui Eminescu, preferând nu o privire *asupra*, ci o perspectivă *din* adâncul gândirii poetului, pentru care am aplicat *principiul holografic* marcusian și modelul piramidal (și/ sau triunghiular) al *terțului inclus* promovat de Ștefan Lupașcu, într-o perspectivă transdisciplinară, din care culoarea – element definitoriu al limbajului artelor vizuale și al descrierii picturale în literatură – se configurează ca nod semnificant.

Relațiile antagonice dintre literatură și artele vizuale au o tradiție lungă și complexă, care începe în Antichitatea clasică, fiind obiectul unui număr impresionant de interpretări ce au generat teorii, considerații și axiome diferite și aplicabile contextual. Toate epocile au fost atrase de seducția dialogului dintre verbal și vizual, atât prin practicile artistice – adeseori un rezultat al sinergiilor intermediare – cât și prin răspunsuri critice la acestea, care au făcut relație mediilor artistice un domeniu de studiu mereu nou.

Fie că au fost incluse teoriei antice a imitației ori au fost considerate arte paragonale, poezia și pictura și-au revelat natura comună și capacitatea de a impune noi forme de expresie artistică, oglindind nevoia de afirmare a libertății spiritului. În acest context, opera lui Eminescu reflectează o viziune holografică, rezultat sinergic al cunoașterii științifice și artistice, prin care se propune o nouă realitate ce implică și o participare psihologică. Prezența subtilă a elementelor specifice artei, în textele eminesciene, contribuie la configurarea unei intermedialități afective, care provoacă la o abordare transdisciplinară a creației poetului. Exilată inițial în afara întrebărilor ontologice despre ființă, arta cucerește treptat teritoriile filosoficului și devine factor de cunoaștere a lumii experienței și a aceleia a sensibilului.

Dominanta spațiului poetic eminescian este armonia – aspect comun tuturor artelor – ca rezultat al empatiei în (re)prezentările lumii, o realitate a cărei ființă nu poate fi revelată prin mecanismele intelectului sau prin manifestarea afectului, ci prin întâlnirea lor la un alt nivel, aspect care stimulează investigarea din perspectiva teoriei *terțului inclus* al lui Ștefan Lupașcu.⁵ În creația de tinerețe, empatia eminesciană *în* lumea înconjurătoare ține exclusiv de sentimentul de plăcere față de formele spațiale. Odată cu textele create începând cu 1870, transpare însă și fundamentul estetic al actului creator, căci poetul nu doar descrie, ci recrează un model interior. Descrierea nu este un artificiu stilistic, ci este o intenție. Iar cuvintele în descriere nu urmăresc să redea formele lumii exterioare, ci o anumită realitate interioară a celui mai rafinat contemplator, ”ceva plin” de sens, care este destinat receptării. Pe terenul disputelor artistice

---

⁵ Basarab Nicolescu, *Ce este Realitatea?*, traducere din limba franceză de Simona Modreanu, Iași: Editura Junimea, 2009, pp. 65-66

din secolul al XIX-lea referitoare la importanța culorii în artele vizuale și al cercetărilor științifice referitoare la lumină și culoare, descrierea în textul eminescian dezvoltă și un artist modern, a cărui operă se arată ca o lume în care se întrevăd mai multe niveluri de realitate, în sensul dezvoltat de Basarab Nicolescu.⁶

Eminescu găsește în artă un model. Ceea ce un pictor caută mai presus de toate este interpretarea, nu calchierea obiectelor; să redea aparența și nu realitatea. Altfel spus, cuvântul cromatic (ca și acela muzical sau sinestezic) deschide un alt nivel de realitate, care-și găsește corespondentul în *ekphrasis*. În centrul tuturor definițiilor *ekphrasis*-ului se află ideea de percepție a unui obiect artistic cu dimensiuni plastice, ceea ce presupune un exercițiu descriptiv complex pentru scriitorul care dorește ”să convertească” sau ”să traducă” în cuvinte o reprezentare non-verbală, indiferent dacă referentul există sau nu în afara ficțiunii, adică dacă este o operă materială sau imaterială. Romantismul a dezvoltat o cultură a sensibilității care a avut în orizontul său de interes rolul artelor în producerea emoției, dar și în modul în care aceasta influențează cunoașterea. Începând cu secolul al XIX-lea, gândirea estetică și psihologia converg în *ekphrasis*-ul romantic, care creează condițiile optime pentru a exemplifica rolul empatiei. În acest context, cercetătorii au observat că epoca romantică se caracterizează prin proliferarea textelor ekphrastice, mai ales spre mijlocul secolului.

Prezența elementelor specifice artei vizuale în creația lui Eminescu orientează lectura spre identificarea unui principiu ekphrastic ce presupune un sistem de strategii prin care verbalul își amplifică forța reprezentativă. Artă se constituie ca model pentru constantelor gândirii romantice: reprezentarea lumii prin structura sa fundamentală spațiu-timp și revelarea Ființei în diferitele sale ipostaze. Principiul ekphrastic eminescian nu presupune, astfel, simpla imitare a unui obiect de artă vizuală, ci este intenția de a da o dimensiune coexistentă lumilor imaginate, într-un spațiu-timp ideal, în care ”ființele” conjugate concură la reprezentarea a ceea ce este, în esență, ireprezentabil – Ființa.

Atributele principiului ekphrastic eminescian derivă din rolul pe care vizualul și obiectele de artă îl pot avea în relație cu osatura ideatică a textului literar. În cadrul proiectului nostru de cercetare, am corelat direcțiile critice deschise în cadrul teoriei relației dintre verbal și vizual cu concepția estetică și textele eminesciene în care sunt prezente semnele artei. Am constatat modul original în care poetul integrează arta în universul propriei creații, în primul rând valorificarea culorii ca element definitoriu în comunicarea artistică. Având în vedere

---

⁶ *Idem*, p. 7

particularitățile de construcție ale textelor care implică prezența semnelor artistice, propunem circumscrierea a trei tipuri de *ekphrasis*: *denotativ*, *figurativ*, *transfigurativ*. Premisa acestei delimitări se fundamentează pe ideea că arta s-a constituit ca ”model” și a influențat scrisul eminescian și gândirea poetului, inducând a nouă modalitate – specifică nu atât romantismului, ci literaturii și artei moderne – de a percepe realitatea și un stil original, unic în felul său. Prezența artei în creația eminesciană este un model de intertextualitate, integrată practicii *ekphrasis*: arta nu este prezentă mimetic, ci *comunică* un set de informații prelucrate la nivel psihologic și transformă limbajul poetic. Caracteristicile mediului artistic în care s-a format personalitatea poetului contribuie la profilarea conexiunilor dintre artă, filosofie, psihologie și identificarea *ekphrasis*-ului în creația lui Eminescu prin prezența referențelor secundari (tablouri, fresce, icoane) care amprentează gândirea și limbajul reflexiv.

Cel mai important aspect care se reliefează în momentul lecturii creației eminesciene este *stilul artistic*, unic în literatura română din secolul al XIX-lea. Imaginile prezentate, bogăția procedurilor descriptive, armonia de formă, culoare și sunet generează diferite reflexii emoționale prin manifestarea lor senzorială. Acestea li se alătură o permanentă atenție la mișcare, căci imaginile eminesciene nu au o valoare statică, ci dinamică. La fel cum un pictor încearcă să surprindă mișcare lumii prin efecte de lumină și culoare, Eminescu conferă cuvântului puterea de a ființa într-un univers textual complex, capabil să se multiplice semantic.

Prin modul de reprezentare și efect, multe fragmente din creația lui Eminescu sunt, cu siguranță, ”picturi de cuvinte”. Imaginile create captivează gândirea și atrag ochiul ca și cum ar pretinde prioritatea descrierii. Mai ales în prozele sale, narația propriu-zisă apare a fi un simplu pretext pentru a pune în evidență acțiunea din ”tablouri”, care substituie astfel planul narativ. Dar accentele nu sunt date prin consemnarea detaliului descriptiv, ci printr-o simfonie de lumină și culoare – fundamente ale viziunii sale estetice. În multe dintre textele sale, Eminescu transmite o ”impresie” a experienței vizuale, iar aceasta, pe lângă faptul că este plastică, este și foarte emoțională.

Lumina și culorile se îmbină, în creația eminesciană, într-un joc pictural de mare plasticitate. Unele fragmente de text trimit spre opere ale pictorilor pe care i-a apreciat. În plus, Eminescu se adresează cititorului, mai ales în prozele sale, ca un demiurg platonice, pentru ca acesta să organizeze diversele niveluri de realitate ale creației și să poată (re)construi dintr-o perspectivă personală universul artelor vizuale. Altfel spus, împărtășește cititorului construcția creației ekphrastică. Îi oferă cititorului puterea de acțiune și capacitatea de a participa la lectura și la (re)construcția picturii imateriale. În cele din urmă, îl transformă într-un cititor activ, un

destinatar, în sensul dat de Jakobson acestui termen, aspect care este o trăsătură a modernității surprinzătoare a lui Eminescu.

Eminescu știa să privească o pictură, iar factorul esențial într-un tablou este tocmai căderea de lumină. Intuind perfect unda luminoasă ce dă echilibrul unei pânze, nu tinde doar la o realizare asemănătoare în cuvinte, ci năzuiește permanent la o depășire. Orice formă ar împrumuta lumina, sub razele ei se contopește totul în opera eminesciană: filosofie, cultură, sentimente de ură sau iubire, ea este martoră continuă și conștientă, este impuls sau chemare, împăcare sau deznădejde. Ea este "linia ondulantă" care se propagă în și peste lume, lăsând ochiul (și sufletul) să străbată ne-marginile. Lumina este un eveniment temporal care se materializează în spațiu prin culoare. Astfel, lumina se spațializează, timpul lumii (și al ființei-om) devine un ne-timp armonios, opus tenebrosului chaos. Dacă în spațiul concret al întregului existențial lumina este un *cronotop* (în sensul dat de Bahtin termenului), culoarea dezvoltă spații proprii de "mișcare" a lumii interioare. În creația lui Eminescu, arderea și strălucirea, studiate prin sursele lor singulare sau coexistente, generează un spectru cromatic bogat, prin care poetul nu urmărește atât reprezentarea obiectelor lumii, cât a emoțiilor. Prin aceasta, efectul scontat este asemănător aceluia din artele vizuale. Culoarea este un element spațial, dar, prin empatie, devine componentă psihologică.

În textul eminescian, culoarea nu este statică, ci dinamică. Nuanțele și tonurile variate compun un spectru bogat, într-o simetrie plăcută a lumii obiective cu aceea a sentimentelor. Mișcarea discretă a luminii (care este timp) și devenirea ei cromatică determină un fel de spațializare a timpului și a trăirilor. Conflictul dintre formă și culoare se rezolvă în favoarea aceleia din urmă, pentru că ea domină vederea. În acest fel, accentele cromatice conduc la configurarea universului afectiv care, trecând de limitele lumii obiective, se împlinește în orizontul transcendenței.

Intrând în relații de metaforizare, nu culoarea în sine este cea care dă nota aparte a imaginii descrise, ci tocmai raporturile în care aceasta se află atât cu obiectul căruia îi este atribuită, cât și cu personalitatea ascunsă a poetului. Există însă și texte, când culoarea se desprinde de lumea obiectivă, devine "personaj", o formă de spațializare a sentimentului, a abisului psihologic. Culorile alcătuiesc, în opera lui Eminescu, un ciclu reprezentativ pentru cursul vieții. Dacă albul este *initio*, iar negrul este sfârșitul, curgerea în neant a oricărei forme de viață, celelalte culori reprezintă existența în diferite momente ale evoluției sale, cu diferențe de grad ale intensității. Nimic nu tulbură echilibrul verticalei și al orizontalei, în care sentimentele devin *vizibile*. Tablourile de cuvinte se disting prin naturalitatea cromatică, în care

transpar nu formele, ci trăirile. Din tensiunea dintre vizibil și invizibil se deschide un al "nivel de realitate", la care accesul se realizează în primul rând prin culoare.

Lumea ideilor se convertește în opera lui Eminescu în imagini cu o consistență vizuală a cărei incandescență sporește dirijat în procesul de creație. Atracția pentru lumină și culoare vine dintr-o anumită cultură estetică. Desigur, nu atât numele pe care le citează din când în când în creația artistică (Rafael, Correggio, G. Parma) sau în cea publicistică (Nicolae Grigorescu, de exemplu) sunt o dovadă a acestei culturi, cât mai ales finețea și subtilitatea imaginilor pe care le creează și care probează un spirit artistic adânc format. În cadrul cercetării noastre, propunem o analiză a "artelor surori" în creația lui Eminescu dintr-o dublă perspectivă: a influenței, respectiv a descrierii efective a obiectelor artistice (dificil de urmărit din cauza absenței informațiilor exacte) și a modului în care poetul *pictează* în cuvinte lumea pe care el o vede. Prin aceasta, opera lui se configurează în sfera relației dintre verbal și vizual, tip de intertextualitate pentru care romanticii ca Eminescu au avut o predispoziție aparte. În măsura în care considerăm culoarea, odată cu Eminescu, o modalitate de comunicare a sentimentelor cu care este impregnată opera, imaginea artistică dobândește un caracter transsubiectiv, iar acest nivel de sens este împlinit prin *ekphrasis*. Efortul scriitorului constă în a crea un nou limbaj, în care important devine în primul rând *cum*, apoi *ce*. Este un ideal comun literaturii și picturii, din care derivă, la Eminescu, limbajul plastic (în special cel cromatic), cu funcție artistică.

Relația lui Eminescu cu lumea artei poate delimita un teritoriu nou de interpretare, dar nu independent, ci în cadrul principiului holografic pe care Solomon Marcus îl identifică drept caracteristic întregii creații eminesciene. În cadrul cercetării noastre, ne-am propus să deschidem o perspectivă asupra textelor care învederează aportul artelor vizuale în dezvoltarea unui stil care se evidențiază prin efectele dobândite sub influența picturii de care poetul s-a lăsat atât de mult atras în muzeele Vienei. Aceste elemente ale stilului eminescian nu rămân simple artificii poetice, ci devin metafore creatoare, care se încadrează în sfera *ekphrasis*-ului. Considerăm însă că Eminescu (re)crează *ekphrasis*-ul într-un mod original, printr-o relație referențială și reprezentatională pe care textul o stabilește cu obiectul vizual, fie el real sau imaginar. Astfel, nu numai că reprezentarea vizuală este de-scrisă ca text, dar, prin intrarea în relații semnificative cu verbalul, se adaugă semnificații care sunt de ordinul iconicului și plasticului, construind un text complet, în care verbalul nu poate fi separat de vizual. Această înclinație spre *ekphrasis* a lui Eminescu este rezultatul, pe de o parte, al atracției către tablourile expuse în muzeele și galeriile de artă vieneze, iar pe de altă parte, al capacității sale discursive de a transforma obiectul vizual într-un obiect verbal, creând tonalități intense plastice și profiluri

descriptive. Poetul demonstrează o viziune personală asupra obiectului vizual, care pune în evidență un spectator-povestitor. Se regăsește aici ideea de percepție a unui obiect artistic cu dimensiuni plastice, ceea ce presupune un exercițiu descriptiv complex pentru scriitorul care dorește să ”convertească” în cuvinte o reprezentare non-verbală, indiferent dacă referentul există sau nu în afara ficțiunii, adică dacă este o operă materială sau imaterială.

Nu în ultimul rând, opera lui Mihai Eminescu prezintă în ansamblul său o coeziune specifică, a cărei închidere oferă posibilitatea unei erupții în timp, dincolo de orice stratificare diacronică. Dar, supusă unei exegeze în contextul romantic universal, această operă se descoperă ca purtând în sine germenul unei revoluții literare care depășește revoluția de tip romantic și postromantic, tinzând să se dezvăluie ca precursora a ideilor și tehnicilor literare descoperite abia în secolul al XX-lea. Desigur, amploarea acestei atitudini artistice conduce spre intenția identificării reverberațiilor *ekphrasis*-ului eminescian, într-un context cultural al redefinirilor spirituale. Accentele voalate pe care le înregistrează literatura română se datorează, pe de o parte, faptului că, la începutul secolului al XX-lea, fenomenul literar impulsivat timp de secole de emistihul horațian ”ut pictura poesis” a rămas o simplă curiozitate istorică. Pe de altă parte, proza eminesciană, în care practica ekphrastică transpare mult mai evident ca expresie descriptivă, intră în atenția publicului abia odată cu contribuțiile critice ale lui G. Călinescu. În pofida acestor neajunsuri indepasabile, vizualul eminescian se reflectă în literatura română a secolului al XX-lea fie cu valențe picturale, fie abstractizat, cu valoare metafizică.

Parcursul formativ și creator al lui Eminescu învederează interesul constant pentru universul artelor. Lectura cărților marilor gânditori care au pus bazele esteticii moderne (A. G. Baumgarten, I. Kant, Fr. Schiller, G. W. Fr. Hegel, Fr. Th. Vischer), reflecțiile din manuscrise și atracția pentru muzee se coagulează în sensul definirii unui ”suflet cult” pentru care ”simțirea” și ”fapta” trebuie să urmeze ”legile frumosului”.⁷ Intuind puterea de re-prezentare a imaginii, poetul atenuază limitele dintre vizibil și invizibil prin recursul la tablou. Mai ales în perioada studiilor universitare de la Viena și Berlin, cultivându-și interesul pentru arte, așa cum mărturisesc apropiații săi, frecventează muzee și galerii particulare. Astfel, tabloul devine o prezență intrinsecă a scrisului eminescian, fructificat într-o varietate stilistică unică în epoca sa. De la simpla numire a unor pictori celebri, la asimilarea creativă în text a operelor plastice reale – pe care le-a contemplat în muzeele vizitate – până la metamorfozarea descrierii în tablou,

---

⁷ M. Eminescu, *idem*

creația eminesciană demonstrează puterea de intertextualizare a imaginii și devenirile sale în calea de cunoaștere a lumii și a sinelui. În acest context, exegeza eminesciană e semnalat în repetate rânduri forța expresivă a portretului, modul în care acesta devine ”element conector între prezent și trecut, vizibil-invizibil, spirit-materie”.⁸ Dar, mai mult decât atât, tabloul asigură interconectivitatea lumilor care intersectează *centrul* eminescian. Ajunși la acest nivel de înțelegere, constatăm că întâlnirea imaginii cu *centrul* gândirii eminesciene asigură deschiderea către o nouă perspectivă, al cărei nucleu este revelarea *ființei*. Ființa eminesciană nu se raportează dialectic la dimensiunile lumii, ci – prin apel la semnele artei – le imanentizează.

Opusă neantului – cu care se întâlnește, însă, în categoriile intermediare și sintetizatoare – neantizare și înființare –, Ființa se așază într-o perspectivă a devenirii care deschide două traiectorii majore: a cunoașterii – ca atribut al filosofie – și a sentimentului ”dizolvat” în opere de artă. Pentru prima dintre aceste dimensiuni, se dezvoltă o mișcare dialectică ce se construiește în jurul Ideii Absolute, adică a gândirii, a ceea ce este în-sine și pentru-sine. Din cealaltă perspectivă, Ființa – formă și conținut – deschide o odisee a cunoașterii prin multiple forme de reprezentare sensibilă a lumii obiective și subiective, deopotrivă. Atracția dintre cele două traiectorii ale încercării de a surprinde Spiritul – filosofia și arta – face ca răspunsurile majore la marile întrebări să se configureze mai ales prin aplicarea principiului ontic asupra acestei arheologii a Ființei. De aici și posibilitatea delimitării unor toposuri reprezentative în istoria filosofiei și a artei. În esență, Ființa este un model activ, care nu rămâne izolat în gândire, ci se revarsă în toate celelalte lucruri în stare de proces. Dintre acestea, un loc aparte în procesul de împlinire a modelului, deci al definirii ființei, s-a delimitat în cadrul relației dintre arte, mai ales dintre literatură și pictură.

Opera lui Mihai Eminescu prezintă în ansamblul său o coeziune specifică, a cărei închidere oferă posibilitatea unei erupții în timp, dincolo de orice stratificare diacronică. Dar, supusă unei exegeze în contextul romantic universal, această operă se descoperă ca purtând în sine germenele unei revoluții literare care depășește revoluția de tip romantic și postromantic, tinzând să se dezvăluie ca precursorare a ideilor și tehnicilor literare descoperite abia în secolul al XX-lea.

Această perspectivă poate părea contradictorie în fața operei unui scriitor ca Eminescu, fiind cunoscut faptul că un element de bază al esteticii romantice este originalitatea și spontaneitatea inspirației poetice. Dar Eminescu este un romantic și un schopenhauerian

---

⁸ Marina Mureșanu Ionescu, *Eminescu în intertextul romantic*, Editura Junimea, Iași, 1990, p. 209

totodată, astfel încât în opera sa acționează dialectic două principii teoretice opuse: nostalgia originalității romantice – adusă de atributele demiurgice ale creatorului de geniu – și modelul filosofic în conformitate cu care originalitatea este doar o fațetă iluzorie, manifestare în alteritate a eternei voințe. În acest sens, prezența ”modelelor” este doar o modalitate de a regăsi, prin intermediul recurențelor romantice, adevărata identitate a propriului model textual, de a realiza prin parcurgerea unui ”labirint” al formelor textuale-tip, forma originală, arhetipală.

Există însă, în creația lui Eminescu, și premisele unui alt tip de intertextualitate, care presupune re-prezentarea obiectelor de artă și se integrează, prin aceasta, domeniului modern al relației dintre verbal și vizual. Pagini întregi ale scrisului său demonstrează că nu doar percepe și stochează date care îi vin din lumea exterioară, ci le prelucrează și le apreciază în funcție de nivelul său psiho-cultural, pentru ca apoi să le exprime și să le comunice în conformitate cu structura propriei conștiințe. În esență, interesat în mod constant de-a lungul vieții de tot ceea ce se subordonează *frumosului*, Eminescu a demonstrat o atracția aparte pentru arte, pe care le integrează în propriile texte sau creează în conformitate cu ”modelul” pe care acestea i-l oferă. Astfel, ”nivelurile de realitate” care pot fi identificate în creația eminesciană sunt un rezultat al nivelurilor sale de receptare a lumii cunoașterii raționale și sensibile, în egală măsură.

În sensul acestor constatări și considerând reflecțiile lui Eminescu din *Cultură și știință* referitoare la relația cultură națională – cultură universală, opinând că evoluția culturală nu presupune o suprimare a sensurilor sale originare, corelând direcțiile metodologiei *ekphrasis*-ului cu concepția estetică romantică și textele eminesciene în care sunt prezente semnele artei, am propus o taxonomie integrativă, care întrunește ambele accepții ale termenului, clasică și modernă. Pe baza argumentelor formulate în studiul nostru, *ekphrasis* presupune atât reprezentarea unui tablou, dar și descrierea care, prin valențele limbajului pictural, se metamorfozează într-o ”pictură de cuvinte”. Înțelegând funcția de limbaj a culorii și faptul că ea nu este o simplă metaforă, ci o realitate psihologică, Eminescu – spirit romantic – folosește tonurile cromatice și acromatice pentru a se exprima și a comunica informații semantice, estetice și afective. Prin aceasta, descriere se concretizează în textele eminesciene ca *ekphrasis denotativ, figurativ și transfigurativ* – o taxonomie cu potențial pentru creații din diferite epoci literare.

În intenția noastră de a identifica reverberațiile *ekphrasis*-ului eminescian, am constatat că această practică înregistrează accente voalate. Pe de o parte, este o consecință a faptului că, la începutul secolului al XX-lea, fenomenul literar impulsionat timp de secole de emistihul

horațian "ut pictura poesis" a rămas o simplă curiozitate istorică. Pe de altă parte, proza eminesciană, în care practica ekphrastică transpare mult mai evident ca expresie descriptivă, intră în atenția publicului abia odată cu contribuțiile critice ale lui G. Călinescu. În pofida acestor neajunsuri indepasabile, vizualul eminescian se reflectă în literatura română a secolului al XX-lea fie cu valențe picturale, fie abstractizat, cu valoare metafizică.

Întâi de toate, constatăm că artele, care se dezvoltă atât de pregnant în secolul al XIX-lea, fac parte din viața marilor scriitori ai epocii, dar, în spațiul literaturii românești, sunt asimilate (uneori sinestezic) și re-prezentate sau re-create doar de Eminescu. Exegeza eminesciană a insistat asupra legăturilor poetului cu teatrul și muzica, dar a tratat oarecum superficial autentică sa vocație plastică, interesul constant și cunoștințele în domeniul artelor vizuale, în primul rând al picturii. Prin textele sau fragmentele care pot fi interpretate din perspectiva relației verbal-vizual, creația eminesciană deschide o direcție încă necunoscută contemporanilor săi.

Între știință și artă se dezvoltă, ca tensiune creatoare, potențialitatea simbolului, întrunindu-se astfel condițiile *terțului inclus* propus de Ștefan Lupașcu. Metodologia transdisciplinară, prin care sunt unificate contribuțiile semnificative ale diferitelor domenii ale cunoașterii, ne-a asigurat deschiderea spre sensurile de adâncime ale creației eminesciene, elaborată axiomatic ca sinteză a intelectualului și a afectului. În acest sens, unitatea studiului ***Psihocromatică eminesciană. Expresia vizualului și metamorfozele descrierii ca relație de ființare*** este rezultatul relației intrinseci dintre viziunea holografică a lui Eminescu, principiul holografic propus de Solomon Marcus și axioma ontologică a nivelurilor de realitate fundamentată de Basarab Nicolescu pe baza teoriei terțului inclus, conceptualizat de Ștefan Lupașcu. Astfel, demersul nostru – orientat prioritar spre valorificarea valențelor simbolului cromatic și definirea argumentată a descriptivului eminescian în sfera *ekphrasis*-ului – propune o strategie a complexității verticale prin care opera lui Mihai Eminescu se configurează ca un univers deschis ce poate face obiectul unor studii viitoare.

BIBLIOGRAFIE

A. Bibliografia operei lui Mihai Eminescu (ediții critice)

EMINESCU, M., *Opere*, vol. I, *Poezii tipărite în timpul vieții, Introducere. Note și variante. Anexe*, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, București: Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol al II-lea”, 1939

EMINESCU, M., *Opere*, vol. II, *Poezii tipărite în timpul vieții, Note și variante: De la "Povestea Codrului" la "Luceafărul"*, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, București: Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol al II-lea”, 1943

EMINESCU, M., *Opere*, vol. III, *Poezii tipărite în timpul vieții, Note și variante: De la "Doina" la "Kamadeva"*, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, București: Fundația „Regele Mihai I”, 1944

EMINESCU, M., *Opere*, vol. IV, *Poezii postume, Anexe. Introducere. Tabloul edițiilor*, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, București: Editura Academiei Române R.P.R., 1952

EMINESCU, M., *Opere*, vol. V, *Poezii postume, Anexe. Note și variante. Exerciții și moloz. Addenda și corrigenda. Apocrife. Mărturii. Indice*, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, București: Editura Academiei Române, Muzeul Literaturii Române, R.P.R., 1958

EMINESCU, M., *Opere*, vol. VI, *Literatura populară*, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, București: Editura Academiei R.P.R., 1963

EMINESCU, M., *Opere*, vol. VII, *Proză literară*, coordonator Petru Creția, studiu introductiv de Perpessicius, București: Editura Academiei R.S.R., 1977

EMINESCU, M., *Opere*, vol. VIII, *Teatrul original și tradus. Traducerile de proză literară. Dicționarul de rime*, studiu introductiv de Petru Creția, București: Editura Academiei R.S.R., 1988

EMINESCU, M., *Opere*, vol. IX, *Publicistică. 1870 – 1877*, studiu introductiv de Al. Oprea, București: Editura Academiei R.S.R., 1980

EMINESCU, M., *Opere*, vol. X, *Publicistică. 1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880*, coordonator Al. Vatamaniuc, București: Editura Academiei R.S.R., 1989

EMINESCU, M., *Opere*, vol. XI, *Publicistică. 17 februarie – 31 decembrie 1880*, coordonator Petru Creția, București: Editura Academiei R.S.R., 1984

EMINESCU, M., *Opere*, vol. XII, *Publicistică. 1 ianuarie – 31 decembrie 1881*, coordonator Petru Creția, București: Editura Academiei R.S.R., 1985

EMINESCU, M., *Opere*, vol. XIII, *Publicistică. 1982-1983, 1988-1889*, coordonator Petru Creția, București: Editura Academiei R.S.R., 1985

EMINESCU, M., *Opere*, vol. XIV, *Traduceri filozofice, istorice și științifice*, studiu introductiv de Al. Oprea, București: Editura Academiei R.S.R., 1983

EMINESCU, M., *Opere*, vol. XV, *Fragmentarium. Addenda ediției*, coordonatori D. Vatamaniuc și P. Creția, București: Editura Academiei Române, 1993

EMINESCU, M., *Fragmentarium*, Ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda și indici de Magdalena D. Vatamaniuc, București: Editura Științifică și Pedagogică, 1981

EMINESCU, M., *Opere alese*, vol. I, Ediție îngrijită și prefațată de Perpessicius, București: Editura Pentru Literatură, 1964

EMINESCU, M., *Opere*, vol. VI, *Proza literară*, Ediție critică, introducere, note și variante de Aurelia Rusu, București: Editura Minerva, 1982.

EMINESCU, M., *Poezii. Proză literară*, vol. I - II, Ediție de Petru Creția, București: Editura Cartea Românească, 1984.

EMINESCU, M., *Întreaga operă*, aplicație pentru telefoane inteligente Android și iOS realizată de Centrul European de Studii Etnice – Academia Română

B. Lucrări despre opera lui Mihai Eminescu

BARBU, Constantin, *Lada cu manuscrisele și cărțile lui Eminescu*, Craiova: Editura Contrafort, 2012

BLAGA, Virginia, *Intertextualitatea în opera lui Mihai Eminescu*, Iași: Editura Junimea, 2015

BOGDAN-DUICĂ, G., *Eminescu în Cernăuți*, în *buletinul Mihai Eminescu*, Cernăuți, 1932, an III, nr. 8, pp. 5-8

BOLDEA, Iulian, *Timp și temporalitate în opera lui Mihai Eminescu*, Tîrgu-Mureș: Editura Ardealul, 2000

CARACOSTEA, D., *Simbolurile lui Eminescu*, București: Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1939

CATRINESCU, Laura, *Poetică romantică și poetică fenomenologică: Icoană și privaz*, în *Studii eminescologice*, 21, CLUSIUM, 2019

- CĂLINESCU, G., *Opera lui Mihai Eminescu*, 1-2, București: Editura Minerva, 1976
- CĂLINESCU, G., *Viața lui Mihai Eminescu*, București: Editura Minerva, 1986
- CHELARIU, SILVIA, *Paradigme eminesciene*, Focșani: Editura Revista V, 2000
- CHELARIU, Silvia-Ofelia, *Forme ale principiului holografic în creația eminesciană*, în *Limba Română*, Nr. 1-2, anul XXXIV, Chișinău, 2024
- CHELARIU, Silvia-Ofelia, *Sunlight, Symbol of Become in Eminescian Prose*, în *Journal of Romanian Literary Studies*. Issue No. 36/2024, pp. 710-716
- CHELARIU, Silvia-Ofelia, *The Abbey of the Bacovian Being as a Tragic Expression of the Eminescianism*, în *Journal of Romanian Literary Studies* Issue No. 36/2024, Published by Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureș, pp. 760-766
- CHELARIU, Silvia-Ofelia, *Mihai Eminescu. The Journey – Between Mith and Methaphor*, în *The Power of Dialogue in a Globalized World*, Edited by: The Alpha Institute for Multicultural Studies, 18 May 2024, pp. 305-313
- CIMPOI, MIHAI, *Plânsul Demiurgului*, Iași: Editura Junimea, 1999
- CIMPOI, Mihai, *Esența ființei. (Mi)teme și simboluri existențiale eminesciene*, Iași: Editura Princeps Edit, 2007
- CIOPRAGA, Const., *Nocturnul în opera lui Eminescu*, în *Portrete și reflecții literare*, București: Editura pentru Literatură, 1967
- DEL CONTE, Rosa, *Eminescu sau despre Absolut*, traducere de Marian Papahagi, Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1990
- COPILU, Dumitru, *Eminescu și cultura rusă*, în *Romanoslavica*, XV, București, 1967
- DRĂGAN, Gheorghe, *Poetică eminesciană*, Iași: Editura Junimea, 1989
- DRĂGAN, Mihai, *Mihai Eminescu. Interpretări 1*, Iași: Editura Junimea, 1983
- DRĂGAN, Mihai, *Mihai Eminescu. Interpretări 2*, Iași: Editura Junimea, 1986
- DUMITRESCU-BUȘULENGA, Zoe, *Eminescu – cultură și creație*, București: Editura Eminescu, 1976
- DUMITRESCU-BUȘULENGA, Zoe, *Eminescu. Orizontul cunoașterii*, Editura Nicodim Caligraful, 2016
- DUMITRU, Teodora, *Eminescu și Rafael*, în *Cultura*, nr. 522, 27 iunie 2015
- ELIADE, Mircea, *Despre Eminescu și Hasdeu*, Iași: Editura Junimea, 1987
- GREGORI, Iliana, *Știm noi cine a fost Eminescu? Fapte, enigma, ipoteze*, București: Editura Art, 2008
- IRIMIA, Dumitru, *Limbaajul poetic eminescian*, Iași: Editura Junimea, 1979
- IRIMIA, Dumitru (coord.), *Dicționarul limbajului poetic eminescian: Concordanțele poeziilor antume*, vol. I-II, editat de Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii "Mihai Eminescu", Botoșani: Editura AXA, 2002

- IRIMIA, Dumitru (coord.), *Dicționarul limbajului poetic eminescian. Semne și sensuri poetice, I. Arte*, Iași: Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza" 2005
- IRIMIA, Dumitru, (coord.), *Dicționarul limbajului poetic eminescian. Concordanțele poeziilor postume*, vol. I-IV, Iași: Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", 2006
- IRIMIA, Dumitru (coord.), *Dicționarul limbajului poetic eminescian. Semne și sensuri poetice, II. Elemente primordiale*, Iași: Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", 2007
- IRIMIA, Dumitru, *Direcții de semnificare a semnului poetic aer în creația poetică eminesciană*, în revista *Limba Română*, nr. 9-10, anul XVIII, Chișinău, 2008
- IRIMIA, Dumitru (coord.), *Dicționarul limbajului poetic eminescian: Concordanțele prozei antume*, Iași: Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", 2009
- MANCAȘ, Mihaela, *Momentul Eminescu: apogeul limbajului poetic romantic, în Limbajul artistic românesc. Secolul al XIX-lea*, București: Editura Științifică și Pedagogică, 1983
- MĂNUCĂ, Dan, *Pelerinaj spre ființă. Eseu asupra imaginarului poetic eminescian*, Iași: Polirom, 1999
- MIHĂILESCU, Dan. C., *Perspective eminesciene*, București: Editura Cartea Românească, 2006
- MUNTEANU, Cornel, *Eminescu: Polimorfismul operei*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2012
- MUREȘANU IONESCU, Marina, *Eminescu și intertextul romantic*, Iași: Editura Junimea, 1990
- NEGOIȚESCU, I., *Poezia lui Eminescu*, Iași: Editura Junimea, 1980
- NOICA, Constantin, *Introducere la miracolul eminescian*, București: Humanitas, 1992
- PAPU, Edgar, *Poezia lui Eminescu*, Iași: Editura Junimea, 1979
- PATRAȘ, Antonio, *Cum trebuie citit Eminescu? Ipoteze de lucru*, în vol. *Studii eminescologice*, 11, coordonatori: Viorica S. Constantinescu, Cornelia Viziteu, Lucia Cifor, Cluj-Napoca: Editura Clusium, 2009, pp. 83-90
- PATRAȘ, Roxana, *Eminescu și fascinația capului căzut: un imaginar al decapitării*, în *Transilvania (Sibiu)*, An. 45, nr. 2 (febr. 2017), pp. 10-17
- PATRAȘ, Roxana, *Sentimentul "transcendenței goale" în poezia eminesciană*, în vol. *Studii eminescologice*, 21, coordonatori: Viorica S. Constantinescu, Cornelia Viziteu, Lucia Cifor, Livia Iacob, Cluj-Napoca: Editura Clusium, 2019
- PERJU, Viorica, *Cromatică în reprezentarea scenică a unor basme fantastice de Mihai Eminescu și de A. S. Pușkin*, Iași: Editura Universitas XXI, 2010
- PERPESSICIUS, *Eminesciana*, București: Editura Minerva, 1971
- PETRESCU, Ioana Em., *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1989

- PETRESCU, Ioana Em., *M. Eminescu – poet tragic*, Iași: Editura Junimea, 1994
- PETRESCU, Ioana Em., *Eminescu. Modele cosmologice și viziune poetică*, București: Editura Universal Dalsi, 2000
- POPA, George, *Spațiul poetic eminescian*, Iași: Editura Junimea, 1982
- POPA, George, *Homo poeticus eminescianus*, în *Studii eminescologice*, 13, coord. Viorica Constantinescu, Cornelia Viziteu, Lucia Cifor, Editura CLUSIUM, 2011
- POPAN, Anca, *The Eclecticism of Eminescu's Novel*, în *Journal of Romanian Literary Studies*, Issue no. 12/2017, publicat de Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureș
- RĂCIULĂ, Lilia, *Unele aspecte ale variabilității lexemului "icoană"*, în *Limba Română*, nr. 11-12, anul XVI, Chișinău, 2006
- RĂCIULĂ, Lilia, *Poetica albastrului eminescian*, în *Limba română*, nr. 4 (226), iulie-august, Chișinău, 2014
- RUSU, Mina-Maria, *Nuanțe ale iubirii eminesciene (filia, agápe, éros)*, în *Limba română*, nr. 9-12 (75-78), septembrie-decembrie, Chișinău, 2001
- SCĂRLĂTESCU, Doru, *Eminescu și universul artei*, Iași: Editura A92, 1995
- SIMION, Eugen, *Proza literară a lui Eminescu*, prefață la M. Eminescu, *Proză literară*, Editura pentru Literatură, 1964
- SIMION, Eugen, *Proza lui Eminescu*, Iași: Editura Junimea, 2018
- ȘTEFANELLI, Teodor, *Amintiri despre Eminescu*, București: Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, 1914
- TACCIU, Elena, *Eminescu. Poezia elementelor*, București: Editura Cartea Românească, 1979
- TARANGUL, Marin, *Intrarea în infinit sau dimensiunea Eminescu*, București: Humanitas, 1992
- TODORAN, Eugen, *Eminescu*, București: Editura Minerva, 1972
- TOHĂNEANU, G. I., *Studii de stilistică eminesciană*, București: Editura Științifică, 1965
- TOHĂNEANU, G. I., *Expresia artistică eminesciană*, Timișoara: Editura Facla, 1975
- VATAMANIUC, Dimitrie, *Note și comentarii*, în Mihai Eminescu, *Opere. VII. Proza literară*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977
- VIANU, Tudor, *Structura lexicală a vocabularului eminescian*, în *Limba română*, nr. 3, 1960
- VIANU, Tudor, *Poezia lui Eminescu*, în *Opere*, II, Antologie și note de Matei Călinescu și Gelu Ionescu, Postfață de Matei Călinescu, Text stabilit de Camelia Botez, București: Editura Minerva, 1972
- VIANU, Tudor, *Eminescu*, Iași: Editura Junimea, 1974
- ZAMFIR, Mihai, *Poemul românesc în proză*, București: Editura Atlas, 2000

C. Lucrări cu caracter general (teorie literară, filosofie, dicționare etc.)

ACADEMIA ROMÂNĂ, Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan – Al. Rosetti, *Dicționarul explicativ al limbii române*, București: Editura Univers Enciclopedic, 2016

ALBERTI, Leon Battista, *Despre pictură*, traducere și note de George Lăzărescu, București: Editura Meridiane, 1969

ANGELESCU, Silviu, *Portretul literar*, București: Editura Univers, 1985

ARISTOTEL, *Poetica*, Traducere de acad. prof. C. Balmuș, București: Editura Științifică, 1957

ARNHEIM, Rudolf, *Art and Visual Perception*, University of California Press, 1997

ASLAM, Constantin, *Paradigme în istoria esteticii filosofice din Antichitate până în Renaștere*, Institutul European, 2013

BAILLY, *Dictionnaire grec-français*, Bailly 2020 – Hugo Chávez, Gérard Gréco 2020-2023

BAHTIN, M., *Probleme de literatură și estetică*, traducere de Nicolae Iliescu, București: Editura Univers, 1982

BACHELARD, Gaston, *Poetica spațiului*, traducere de Irina Bădescu, București: Editura Paralela 45, 2003

BACHELARD, Gaston, *Poetica reveriei*, traducere din limba franceză de Luminița Brăileanu, București: Editura Paralela 45, 2005

BAUDELAIRE, Charles, *Exposition universelle 1855*, în *Curiosités esthétiques*, Michel Lévy frères, 1868, *Œuvres complètes de Charles Baudelaire*, vol. II,

BECKER, Andrew Sprague, *The Shield of Achilles and the Poetics of Ekphrasis*, London: Rowman and Littlefield, 1995

BIBERI, Ion, *Poezia – mod de existență*, București: Editura pentru Literatură, 1968

BLAGA, Lucian, *Trilogia culturii. Geneza metaforei și sensul culturii*, București: Editura pentru Literatură Universală, 1969

BLAGA, Lucian, *Trilogia culturii. Spațiul mioritic*, București: Editura pentru Literatură Universală, 1969

BLOOM, Harold, *Anxietatea influenței. O teorie a poeziei*, traducere din limba engleză de Rareș Moldovan, București: Paralela 45, 2008

BLOOM, Harold, *Canonul occidental*, traducere din limba engleză de Delia Ungureanu, București: Editura Art, 2018

BOURNEUF, Roland, *Littérature et peinture*, Québec: L'Instant même, coll. "Connaître", 1998

BRÉHIER, Émile "De l'image a l'idée", în *Études de philosophie moderne*, tom 12, 1965, Presses Universitaires de France

BURGOS, Jean, *Pentru o poetică a imaginarului*, traducere de Gabriela Duda și Micaela Gulea, București: Editura Univers, 1988

- CANȚĂRU, Grigore, *Glose la fenomenul intertextualității*, în *Limba română*, nr. 1-3, anul, XIV, 2004, Chișinău, pp. 132-136
- CASSIRER, Ernst, *Eseu despre om*, traducere de Constantin Cosman, București: Humanitas, 1994
- CASTIGLIONE, Baldassare, *Cleopatra*, în Alessandro Perosa and John Sparrow, *Renaissance Latin Verse: An Anthology*, Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1979, p.193
- CAVALLO, Guglielmo, CHARTIER, Roger, *Storia della lettura nel mondo occidentale*, Editori Laterza, 1995
- CHATTERJEE, Anjan, *The Aesthetic Brain: How We Evolved to Desire Beauty and Enjoy Art*, New York: Oxford University Press, 2013
- CHEEKE, Stephen, *Writing for Art. The Aesthetics of Ekphrasis*, Manchester: Manchester University Press, 2010
- CLÜVER, Claus, *Ekphrasis Reconsidered: On Verbal Representations of NonVerbal Texts*, în Ulla-Britta Lagerroth, Hans Lund, and Erik Hedling, eds., *Interart Poetics: Essays on the Interrelations Between the Arts and Media*, Amsterdam: Rodopi, 1997
- COMETA, Michele, *La scrittura delle immagini. Letteratura e cultura visuale*, Milano: Raffaello Cortina Editore, 2012
- DAVIDSON, Michael, *Ekphrasis and the Postmodern Painter Poem*, în *Journal of Aesthetics and the Art Criticism*, nr. 42, Philadelphia Temple UP, 1989
- DELACROIX, Henri, *Psihologia artei*, traducere de Victor Ivanivici și Virgil Mazilescu, București: Editura Meridiane, 1983
- DERRIDA, Jacques, *The Truth in Painting*, translated by Geoff Bennington and Ian McLeod, Chicago and London: The University of Chicago Press, 1987
- DERRIDA, Jacques, *Diseminarea*, traducere de Cornel Mihai Ionescu, București: Editura Univers Enciclopedic, 1997
- DRAGOMIRESCU, Mihail, *Critică*, vol. I, *Directive (1896-1910)*, București: Editura Casa Școalelor, 1927
- DU BOS, Jean-Baptiste, *Cugetări critice despre poezie și pictură*, traducere, selecția textelor și studiu introductiv de Maria Carpov, București: Editura Meridiane, 1983
- DURAND, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, traducere de Marcel Aderca, București: Editura Univers, 1977
- ECO, Umberto, *Limitele interpretării*, traducere de Ștefania Micu și Daniela Bucșă, Constanța: 1996, Editura Pontica
- ECO, Umberto, *Opera deschisă*, traducere și prefață de Cornel Mihai Ionescu, Pitești: Editura Paralela 45, 2002
- ELIADE, Mircea, *Drumul spre centru*, București: Editura Univers, 1991
- ELIADE, Mircea, *Insula lui Euthanasius*, București: Humanitas, 1993

- GADAMER, Hans-Georg, *Adevăr și metodă*, traducere de Gabriel Cercel și Larisa Dumitru, Gabriel Kohn, Călin Petcana, București: Editura Teora, 2001
- GÁLDI, Ladislau, *Introducere în stilistica literară a limbii române*, București: Editura Minerva, 1976
- GENETTE, Gérard, *Palimpsestes. La littérature au second degré*, colecțion, Paris, Éditions du Seuil, 1982
- GENETTE, Gérard, *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune*, traducere și prefață de Ion Pop, București: Editura Univers, 1994
- GENETTE, Gérard, *Opera artei (I). Imanență și transcendență*, traducere de Muguraș Constantinescu, București: Editura Univers, 1999
- GENETTE, Gérard, *Opera artei (II). Relația estetică*, traducere de Muguraș Constantinescu, București: Editura Univers, 2000
- GEORGESCU, Constantin, GEORGESCU, Simona, GEORGESCU, Theodor, *Dicționar grec-român*, București: Editura Nemira, 2021
- GOETHE, *Teoria culorilor*, în românește de Val Panaitescu, Iași: Editura Princeps, 1993
- GREMIER, Jean, *Arta și problemele ei*, traducere de Modest Morariu, București: Editura Meridiane, 1974
- GRIGORESCU, Dan, *Povestea artelor surori. Relațiile dintre literatură și artele vizuale*, București: Editura Atos, 2001
- GUȚU, G., *Dicționar Latin-Român*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1983
- HAGSTRUM, Jean H., *The Sister Arts. The Tradition of Literary Pictorialism and English Poetry from Dryden to Gray*, Chicago: The University of Chicago Press, 1958
- HAMON, Philippe, *Du descriptif*, Paris: Hachette, 1993
- HĂULICĂ, Cristina, *Textul ca intertextualitate*, București: Editura Eminescu, 1981
- HEFFERNAN, James A. W., *Museum of Words. The Poetics of Ekphrasis from Homer to Ashbery*, The University of Chicago Press, 1993
- HEGEL, G.W.F., *Prelegeri de istorie a filosofiei*, I-II, traducere de D. D. Roșca, București: Editura Academiei Române, 1964
- HEGEL, G. W. F., *Despre artă și poezie*, I-II, selecție, prefață și note de Ion Ianoși, București: Editura Minerva, 1979
- HEGEL, G.W.F., *Enciclopedia științelor filosofice. Logica*, traducere de D.D. Roșca, Virgil Bogdan, Constantin Floru, Radu Stoichiță, București: Editura Humanitas, 1995
- HOLLANDER, John, *The Gazer's Spirit: Poems Speaking to Silent Works of Art*. Chicago: University of Chicago Press, 1995
- HORATIUS, *Epistula ad Pisones. De arte poetica*, traducere de Ionel Marinescu, în Horatius, în *Opera omnia 2*, ediție critică, București: Editura Univers, 1980

- HUISMAN, Denis, *Dicționar de opere majore ale filosofiei*, traducere din limba franceză de Cristian Petru și Șerban Velescu, București: Editura Enciclopedică, 2001
- ICHIM, Aurica, *Constituirea patrimoniului Pinacotecii din Iași în domnia lui Alexandru Ioan Cuza*, în *Cercetări istorice* (serie nouă), nr. XXXII, Iași: Editura Palatului Culturii Iași, 2013
- INGARDEN, Roman, *Studii de estetică*, în românește de Olga Zaicik, București: Editura Univers, 1978
- IONESCU, Adrian-Silvan, *Prima expoziție de anvergură a artiștilor din București (1864)*, în *București, Materiale de istorie și muzeografie*, vol. XIX, Muzeul Municipiului București, 2005
- IONESCU, Adrian-Silvan (coord.), *Repertoriul expozițiilor de artă românească din București 1865-1918*, București: Editura Vreamea, 2019
- ITTU, Gudrun-Liane, *Scurtă istorie a Muzeului Brukenthal*, Alba Iulia: Editura Altip, 2006
- JAUSS, Hans Robert, *Experiență estetică și hermeneutică literară*, traducere și prefață de Andrei Corbea, București: Editura Univers, 1983
- JIANGUO, Wu, *Understanding Interdiscursivity: A Pragmatic Model*, în *Journal of Cambridge Studies*, Vol. 6, No. 2-3, 2011, pp. 95-115
- KANT, Immanuel, *Critica facultății de judecare*, traducere de Vasile Dem. Zamfirescu – Alexandru Surdu, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981
- KRIEGER, Murray, *Ekphrasis: The Illusion of the Natural Sign*, Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1992
- KRISTEVA, Julia, *Problemele structurării textului*, în *Pentru o teorie a textului: antologie "Tel Quel" 1960-1971*, traducere de Adriana Babeți și Delia Șepețean Vasiliu, București: Editura Univers, 1980
- LACHAT, Jacob, ZANETTA, Julion, *De la couleur en critique*, în *Nouvelle revue d'esthétique*, nr. 27, 2021, edition Presses Universitaires de France
- LANDOW, George O., *The Aesthetic and critical Theories of John Ruskin*, <https://victorianweb.org/authors/ruskin/atheories/1.1.html>, accesat la 09.09.2023
- LESSING, *Laocoon sau despre limitele picturii și ale poeziei*, în românește de Lucian Blaga, București: Editura Univers, 1971
- LIPPS, Theodor, *Estetica: Psihologia frumosului și a artei*, I-II, traducere de Grigore Popa, București: Editura Meridiane, 1987
- LOUVEL, Liliane, *Disputes intermédiales: le cas de l'ekphrasis. Controverse*, în *Textimage – revue d'étude du dialogue text-image*, mai, 2013
- LOTMAN, Jurij M., *The Structure of the Artistic Text* (Michigan Slavic Contribution No. 7), translated from the Russian by Ronald Vroon, University of Michigan, 1977
- LUCA, Sabin Adrian, HRIB, Dana Roxana, *Muzeul Național Brukenyhal Sibiu/ Hermannstadt. Ghidul expozițiilor*, Alba Iulia: Editura Altip, 2009

- MACARIE, Gheorghe, *Giovanni Schiaveni – un pictor italian la Academia Mihăileană din Iași*, în *Cercetări istorice* (serie nouă), XXVII-XXIX (2008-2010), Iași: Editura Palatului Culturii, 2011
- MANCAȘ, Mihaela, *Tablou și acțiune. Descrierea în proza narativă românească*, București: Editura Universității din București, 2005
- MARCU, Florin, MANECA, Constant, *Dicționar de neologisme*, București: Editura Academiei, 1986
- MARCU, Florin, *Marele dicționar de neologisme*, Editura Saeculum, 2000
- MARCUS, Solomon, *Paradigme universale*, București: Editura Paralela 45, 2011
- MARIN, Louis, *Sublime Poussin*, traducere de Catherine Porter, Stanford: Stanford University Press, 1999
- MIHĂILESCU, Dan, *Limbajul culorilor și al formelor*, București: Editura științifică și enciclopedică, 1980
- MITCHELL, W. J. T., *Picture Theory. Essays on Verbal and Visual Representation*, Chicago and London: The University of Chicago Press, 1994
- MUREȘAN, Ioan Aurel, *Apud Magister*, Editura Fundației Interart Triade, 2021
- NEȚ, Mariana, *O poetică a atmosferei*, București, Editura Univers, 1989
- NICOLESCU, Basarab, *Ce este Realitatea?*, traducere din limba franceză de Simona Modreanu, Iași: Editura Junimea, 2009
- NOICA, Constantin, *Introducere la miracolul eminescian*, București: Humanitas, 1992
- PANOFSKY, Erwin, *Ideea: Contribuție la istoria teoriei artei*, traducere din limba germană și prefață de Amelia Pavel, București: Editura Univers, 1975
- PANU, George, *Amintiri de la Junimea din Iași*, Iași: Editura Polirom, 2013
- PASTOUREAU, Michel, *Negru: Istoria unei culori*, traducere din franceză de Em. Galaicu-Păun, București: Editura Cartier, 2012
- PASTOUREAU, Michel, *Roșu: Istoria unei culori*, traducere din limba franceză de Ruxandra-Ioana Pomană, București: Editura For You, 2022
- PASTOUREAU, Michel, *Galben: Povestea unei culori captivante*, traducere din franceză de Liliana Burghină, București: Editura For You, 2023
- PLATON, *Opere IV*, Ediție îngrijită de Petru Creția, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1983
- PLATON, *Opere V*, Ediție îngrijită de Constantin Noica și Petru Creția, traducere de Andrei Cornea, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1986
- PLATON, *Opere*, vol. VII, ediție îngrijită de Petru Creția, traducere de Petru Creția și Cătălin Partenie, București: Editura Științifică, 1993

- PLATON, *Phaidros*, traducere, lămuriri preliminare și note de Gabriel Liiceanu, București: Humanitas, 2011
- PLEȘU, Andrei, *Călătorie în lumea formelor*, București: Editura Meridiane, 1974
- PLEȘU, Andrei, *Despre îngeri*, București: Humanitas, 2003
- PLUTARH, *De gloria Atheniensium*, 3, p. 346 F, în *Arte poetice. Antichitatea*, culegere îngrijită de D. M. Pippidi, București: Editura Univers, 1970
- POSADA, Adolfo R., *Literatura. Pintura. Ecfrasis. Historia conceptual del topico ut pictura poesis*, Timișoara: Editura Universității de Vest, 2019
- QUINTILIANUS, M. Fabius, *The Institutio oratoria by Quintilian*, with an english translation by H. E. Butler, M. A., London: Harvard University Press, William Heinemann, 1959
- QUINTILIANUS, M. Fabius, *Arta oratorică*, II, traducere de Maria Hetco, București: Editura Minerva, 1974
- RAICU, Lucian, *Calea de acces*, București: Cartea Românească, 1982
- RALLO, Carmen Lara, *Ut Musica Poesis: An Approach to the Dialogue between Literature and Music*, în *AEDEAN* 2008, 31, pp. 65-73
- RAMACHANDRAN, V. S., HUBBARD, E. M., *Synaesthesia – a window into perception, thought and language*, în *Journal of Consciousness Studies*, 8 (12), 2001
- RIFFATERRE, Michael, *Semiotics of Poetry*, ed. Thomas A. Sebeok, Bloomington: Indiana University Press, 1984
- RIFFATERRE, Michael, *L'illusion d'ekphrasis, Pensée de l'image. Signification et figuration dans le texte et dans la peinture*, coordonat de Gisèle Mathieu-Castellani, Paris, Presses Universitaires de Vincennes, 1994, pp. 211-229
- ROQUE, George, *Le symbolisme des couleurs. Une réévaluation*, în S. Ludwig, A. Starck-Adler et A. Karliczek (éds), *Colors & Cultures. Interdisciplinary Explorations. Couleurs & cultures. Explorations interdisciplinaires*, Berkeley, Mulhouse et Jena, Salana, 2022
- ROUSSEAU, Jean-Jacques, *Eseu despre originea limbilor*, traducere, prefață și comentarii de Eugen Munteanu, Iași: Polirom, 1999
- SĂRĂCUTȚ, Cristina, *Ekphrasis. De la discursul critic la experimentul cultural*, Iași: Institutul European, 2015
- SCHILLER, Friedrich, *Scrisori privind educația estetică a omului*, în *Scriseri estetice*, traducere și note de Gheorghe Ciorogaru, București: Editura Univers, 1981
- SCHOPENHAUER, Arthur, *Studii de estetică*, traducere de G. Tănăsescu, București: Editura Științifică, 1974
- SCHORSKE, Carl E., *VIENA fin-de-siècle*, traducere de Claudia Ioana Doroholschi și Ioana Ploșteanu, Iași: Polirom, 1998

- SCOTT, Grant F., *Shelley, Medusa and the Perils of Ekphrasis*, în *The Romantic Imagination: Literature and Art in England and Germany*, ed. Frederick Burwick and Jurgen Klein. Amsterdam – Atlanta, GA: Rodopi, 1996
- SEBEOK, Thomas A., *Semnele: O introducere în semiotică*, traducere din engleză de Sorin Mărculescu, București: Humanitas, 2002
- SHAKESPEARE, William, *Necinstirea Lucreției (The Rape of Lucrece, 1594)*, în *Opere complete*, volumul 9, București: Editura Univers, p. 654
- SMITH, Mack, *Literary Realism and the Ekphrastic Tradition*, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, 1995
- SPENSER, Edmund, *The Faerie Queene*, with an introduction by William P. Trent, New York, Thomas Y. Crowell & Company Publishers
- SPITZER, Leo, *The "Ode to a Grecian Urn," or Content VS Metagrammar*, in *Essays on English and American Literature*, ed. Anna Hatcher, New Jersey: Princeton University Press, 1967
- STEINER, Wendy, *The Colors of Rhetoric. Problems in the Relation between Modern Literature and Painting*, Chicago and London: The University of Chicago Press, 1982
- STOICHIȚĂ, Victor Ieronim, *Creatorul și umbra lui*, București: Humanitas, 2007
- SURDU, Alexandru, *Filosofia pentadica IV. Teoria ființei*, București: Editura Academiei Române, 2020
- ȘOFRANSKY, Zina, ȘOFRANSKY, Valentin, *Cromatică tradițională românească*, București: Editura Etnologica, 2024
- TRĂUSAN-MATU, Lidia (ed.), *Cronica de artă. Despre pictori și tablouri în paginile gazetelor românești din veacul al XIX-lea (1860-1900)*, Cluj-Napoca: Editura Mega, 2017
- (de la) VEGA, Garcilaso, *Poesias Castellanas*, texto, notas y léxico par Francisco Calero, Madrid: Fundación Garcilaso de la Vega, 2008
- VIANU, Tudor, *Tezele unei filosofii a operei*, București: Editura Univers, 1999
- (da) VINCI, Leonardo, *Tratat despre pictură*, traducere de V. G. Paleolog, București: Editura Meridiane, 1971
- VRÂNCEANU, Alexandra, *Interferențe, hibridări, tehnici mixte. Studii ale expresiei contemporane*, București: Editura Universității din București, 2007
- ZELK, Semir, *Art and the Brain, Daedalus*, Vol. 127, No. 2, *The Brain* (Spring, 1998)
- WAGNER, Peter, *Icons - Texts - Iconotexts: Essays on Ekphrasis and Intermediality*, ed. Peter Wagner, Berlin and New York: Walter de Gruyter, 1996
- WELLEK, René, WARREN, Austin, *Teoria literaturii*, în românește de Rodica Tiniș, București: Editura pentru Literatură Universală, 1967
- WILHELM, August, SCHLEGEL, Friedrich, *Despre literatură*, traducere de Mihai Isbășescu, București: Editura Univers, 1983

D. Sitografie

https://fr.wikisource.org/wiki/Curiosit%C3%A9s_esth%C3%A9tiques/Exposition_universelle_1855_Beaux-arts accesat la 29.01.2023

https://www.revue-textimage.com/conferencier/02_ekphrasis/louvel4.html, accesat la 27.01.2023

<https://victorianweb.org/authors/ruskin/atheories/1.1.html>, accesat la 09.09.2023

<http://old.upm.ro/jrls/JRLS-12/RIs%2012%2086.pdf> accesat la 09.09.2023

<https://www.dwds.de/wb/F%C3%BChlung?o=f%C3%BChlung> accesat la 11.09.2023

<https://www.jstor.org/stable/20027491> accesat la 07.09.2023

<https://instantmeme.com/livres/litterature-et-peinture/> accesat la 07.09.2023

<https://www.ekphrasisjournal.ro/> accesat la 02.02.2024

<https://www.tandfonline.com/journals/twim20> accesat la 02.02.2024

<https://brill.com/display/serial/WI> accesat la 07.09.2023

<https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=ekphrasis>, accesat la 27.03.2024

<https://www.dwds.de/>>, accesat la 27.03.2024

<https://dle.rae.es/%C3%A9cfrasis>, accesat la 27.03.2024

<http://www.cultura.ro/evenimente-care-vor-marca-ziua-culturii-nationale-15-ianuarie-2020>

<https://revistacultura.ro/nou/eminescu-si-rafael/> accesat la 25.03.2024

https://www.academia.edu/115976738/LE_SYMBOLISME_DES_COULEURS_UNE_R%C3%89VALUATION accesat la 25.03.2024

<https://psycnet.apa.org/record/2001-05903-001> accesat la 10.03.2024

<https://www.jstor.org/stable/20027491> accesat la 25.03.2024

https://books.google.ro/books?id=NCBdQ031wWwC&pg=PA110&lr=&hl=ro&source=gbs_toc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false accesat la 29.09.2024

https://monoskop.org/File:Lotman_Jurij_The_Structure_of_the_Artistic_Text_1977.pdf accesat la 09.04.2024

https://www.persee.fr/issue/comm_0588-8018_1966_num_8_1?sectionId=comm_0588-8018_1966_num_8_1_1121 accesat la 12.04.2024

E. Biblioteci digitale

<https://biblioteca-digitala.ro/>

<https://dspace.bcucuj.ro/>

<https://dspace.bcu-iasi.ro/>

<https://www.europeana.eu/en/collections/organisation/1588-national-library-of-romania>

<https://www.limbaromana.md/>

<http://bmim.muzeulbucurestiului.ro/>

<https://core.ac.uk/>